

DOUĂ PORTRETE INEDITE REALIZATE DE JOHANN MARTIN STOCK, EXISTENTE INTR-O COLECȚIE PARTICULARĂ

Elena Popescu

Barocul, stil artistic spectaculos, promovat ca artă a Contrareformei, va cunoaște o largă răspândire în întreaga Europă, având caracteristicile de dezvoltare specifice fiecărei zone.

Transformările impuse Transilvaniei după trecerea acestei provincii din sfera levantină în subordinea Imperiului Habsburgic, au facilitat pătrunderea rapidă a noilor forme stilistice legate direct de barocul central-european. Recrudescența catolicismului, impusă de oficialitățile austriece a determinat, în Transilvania secolului al XVIII-lea, dezvoltarea picturii baroce într-o perioadă de mari frământări și profunde transformări. Barocul transilvănean ce se dezvoltă acum pe un fond tradițional existent este un baroc provincial, conturat mult mai târziu decât în centrul și vestul Europei, ceea ce îi conferă o anume specificitate.

Viața cultural-artistică a Transilvaniei se concentrează în centre urbane prospere din punct de vedere economic. Unul dintre acestea este Sibiul, orașul colecționarului pasionat, al iluministului Samuel von Brukenthal, guvernatorul Transilvaniei (1777-1787), care a teaurizat cu pricepere, rafinament și intuiție capodopere ale artei universale. Colecția sa depozitată în palatul de reședință, va aduce un suflu nou în viața artistică nu numai a Sibiului, care cunoaște adevărata sa epocă de aur, ci și a întregii provincii. Ca un adevărat Mecena, Samuel von Brukenthal s-a înconjurat de oameni talentați, reprezentativi pentru epoca sa, unul dintre aceștia fiind Johann Martin Stock. Considerat a fi cel mai talentat din generația artiștilor locali din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, Stock (Sibiu 20 nov

1742 - Sibiu 25 martie 1800), fiul pictorului de altare Martin Stock (1693-1752), a cunoscut o reală celebritate în epocă. Incepând cu anul 1763, Stock își completează pregătirea artistică și teoretică la Academia de Arte din Viena, ca elev al pictorului Martin Meytens. Din 1771 continuă studiul la Academia de gravură (Kupferstecher Akademie) și studiază gravura cu Schmutzer, fără a fi însă influențat de tehnica acestuia. Sursa inspirației în arta gravării a fost pentru Stock maestrul vienez Johann Christian Brandt, care a cunoscut arta franceză, iar Stock lucrând în maniera lui Brandt va transmite indirect influența franceză în Transilvania. În 1772 va fi prezent la Leipzig unde studiază dar și lucrează. În anul 1773 se stabilește la Bratislava intrând sub protecția arhiducelui Albert Sachsen-Teschen, fondatorul colecției Albertina, iar în 1776 intră în serviciul contelui Eszterhazy, la Eszterhaza. În 1786 Stock se reîntoarce în Transilvania stabilindu-se la Sibiu, unde între 1790-1792 va fi restauratorul galeriei baronului Samuel von Brukenthal, prilej cu care face câteva atribuiri unor tablouri și este însărcinat cu achiziționarea de stampe și tablouri pentru colecția baronului. Așa după cum apreciază cunoscători ai operei sale, Stock a lucrat mai mult pentru baronul Samuel von Brukenthal, dovada constituind-o puținele lucrări executate în perioada în care a activat la Bratislava și Viena. Perioada de la Viena a avut urmări benefice în cariera artistului care ia contact direct cu arta barocă europeană atras fiind și de rafinamentul portretisticii franceze, pentru că în această perioadă, în perimetrul cultural artistic al Europei Centrale se făcea simțit acel Nachahnung der Franzosen (imitarea francezilor), care se va atenua la sfârșitul secolului. De asemenea el a fost sedus și de siguranța și eleganța portretisticii lui Van Dyck. Pe lângă oportunitatea studierii și vizitării de mari colecții la Viena, Stock își completează formația artistică avându-l ca mentor spiritual pe Winckelmann. Profund influențat de portretistica maestrului său Martin Meytens, stilul său amintește și de maniera clasicismului simplu și obiectiv al lui Anton Graff, dar și de portretele lui Kupetzky și Auerbach. Obiectivitatea sobră a portretelor sale atât la cele "de aparat" cât și la cele neoficiale, preferința pentru portretul bust eliberat de scenografia fastuoasă a barocului vienez, plasează arta sa la interferența dintre barocul aristocratic și cel burghez.

În categoria portretelor oficiale realizate de Stock se înscriu

și portretele pendante reprezentându-i pe Andreas Stefan Hann von Hanneheim și pe soția sa Justina Catharina Hann von Hanneheim din Sibiu.

Portretul lui ANDREAS HANN VON HANNEHEIM (1747-1826) secretar gubernial la Sibiu și Cluj este realizat în ulei pe pânză, 78 x 57 cm. Pe verso, se poate citi și inscripția în limba latină: "Stephanus Andreas Hann von Hanneheim Secretarius Gubernialis natus Medie (4) nov. 1747 in matrimonium 31 Maji 1775 Coronae Justina Seuler von Seulen denatus Cibinii 20 nov. 1826. Pinxit Martinus Stock". Stephan Andreas Hann von Hanneheim este prezentat bust, în semiprofil spre stânga, pe cap purtând o perucă "la mode", iar în mână ține un document, atribut care subliniază

Johann Martin Stock,
*Portretul lui Andreas Hann
von Hanneheim*
Colecția familiei Han von
Hanneheim din Sibiu

probabil funcția sa de secretar gubernial. Trebuie amintit faptul că portretistica barocului transilvănean urmărea cu precădere redarea rangului și a atribuțiilor ierarhice sociale. Vestimentația sobră este împodobită de brandenburguri aurii și de un jabou, de mătase, transparent, fin modelat în falduri elegante. Mijlocul este strâns de

un brâu auriu. Fața ovală are trăsături virile, nasul drept, ascuțit dă feței o severitate pe care numai privirea senină o atenuează. Gura și buzele pline, senzuale oscilează între un surâs înțelegător sau o mândrie disimulată, subliniind rangul înalt al acestui personaj. Printr-o grafie sigură, artistul realizează redarea fidelă a modelului, demnitatea, sobrietatea, calmul și siguranța ce definesc personajul bogat. Deși atitudinea de poză aduce lucrării o notă de convenționalism, de artificial, fizionomia rămâne expresivă, cu trăsături de mare finețe, bine precizate, cu o privire interogativ-meditativă.

Portretul JUSTINEI CATHARINA HANN VON HANNENHEIM, născută Seuler von Seulen (1757-1838), este pandant cu cel al St. A. Hann von Hannenheim. Este pictat în ulei pe pânză, 78 x 57 cm, pe verso cu negru având următoarea inscripție în limba latină:

Johann Martin Stock,
*Portretul Justinei Catharina
Hann von Hannenheim*
Colecția familiei Hann von
Hannenheim din Sibiu

“Justina Seuler von Seulen uxor Stephani Hann de Hannenheim secret gub. Nata Coronae die 15 sep. 1757 Den. Cibinii die 15 mars. 1838”. Personajul feminin este prezentat în semiprofil spre dreapta, așezat pe un scaun ținând în mâna stângă, (sprijinită pe o masă)

un evantai închis. Ea poartă o bluză de mătase gri-perlată decorată cu motive florale, al cărui decolteu este acoperit de o eșarfă mare din același material. Capul este acoperit de un voal fin legat la spate într-o fundă gri. La gât și pe braț poartă șiraguri de perle. Buchetul de trandafiri, nelipsit în reprezentările feminine ale lui Stock este așezat pe masa din dreapta a compoziției. Analizând portretul J. von Hannenheim observăm că artistul, adept al redării exacte al personalității modelului, reprezintă figura serioasă, cu fața ovală, nasul lung și subțire, gura cu un surâs aproape imperceptibil, ochii mari, ușor meditativi. Paleta cromatică armonizează rozul palid al carnației, griul perlat al veșmintelor și bijuteriilor cu brunul și albastrul închis al fondului. Siguranța tonală perfectă este evidențiată prin difuzarea subtilă a unor alburi, ocră auriu și griuri în prim-plan, a unor brunuri și nuanțe de albastru în masa compactă a fundalului. Aplicarea cu măiestrie a luminii și umbrei, precizia, importanța detaliului, contribuie la individualizarea personajului. Figura care reflectă o oarecare rigiditate are totuși acel gen de grație intimă, de noblețe și distincție. Amintind de tradiția sec. al XVII-lea, pe fundalul acestor portrete, în stânga și respectiv în dreapta sus sunt redată blazoanele familiei von Hannenheim și von Seulen. În puține tablouri realizate de Stock întâlnim însemnele heraldice, probabil acestea erau realizate de artist doar la cererea comanditarului cu o funcție ierarhică notabilă. În realizarea portretelor oficiale, Stock insistă asupra detaliilor vestimentare, a ornamenticii podoabelor, fiind folosită aproximativ aceeași recuzită (jobenul, mănușile, cartea, decorațiile, scrisorile), ce atestă poziția celor portretizați în ierarhia vremii. O carență în realizarea plastică este faptul că în portretele sale Stock nu reușește să finalizeze o reală sugestie de mișcare, gestica mâinilor fiind artificială, ușor forțată. În realizarea acestor portrete oficiale, lipsește comunicarea între artist și personajul portretizat, relația artist-model reducându-se doar la o reproducere fidelă a trăsăturilor fizice ale personajului, fără profundă investigație psihologică. Analizând portretele de bărbați din creația lui Stock observăm că în realizarea acestora stilul său păstrează "sobrietatea demnă proprie unui clasicism simplu, obiectiv", întâlnit în lucrările lui Anton Graff sau Jan Kupetsky, iar în portretistica feminină, pictorul recurge la spiritul rococoului sau

la portretistica școlii engleze de pictură din sec. al XVIII-lea. Portretele realizate de Stock după 1790, în plină maturitate creatoare, prezintă similitudini cu portretistica vieneză, în special cu autoportretele lui Seybold. Exactitatea și obiectivitatea comună celor doi artiști a fost probabil, transmisă lui Stock de Weikert, considerat a fi fost elevul lui Seybold și care la Bratislava în 1785 a fost prieten cu Stock. Aceste portrete se adaugă celor 53 de lucrări realizate de Stock în perioada transilvăneană (40 tablouri, 12 gravuri și 1 desen în creion), pe care le-am studiat în ultimii doi ani, un număr apreciabil dintre ele fiind lucrări inedite. Este vorba atât de lucrări existente la Muzeul Brukenthal Sibiu, la Muzeul de Artă din Brașov, la Muzeul din Sighișoara, la Consistoriul evanghelic din Sibiu, la Muzeul de Arte Frumoase din Budapesta, în Colacția "Albertina" din Viena, la Muzeul din Gundelsheim, precum și în colecții particulare din țară și străinătate. Ele dovedesc că în cadrul repertoriului său artistic, portretistica este genul preferat, care l-a afirmat ca pe unul dintre cei mai talentați artiști din Transilvania sfârșitului de sec. XVIII, maestru al genului portretistic transilvănean, ele depășind creațiile altor pictori cum ar fi Franz Anton Bergman și Joseph Neuhauser. Alături de creația artistică a continuatorului său Franz Neuhauser jr., portretistica lui Stock stă la baza dezvoltării picturii transilvănene în sec. al XIX-lea.

NOTE

1. Victor Roth, *Siebenburgisch Altare Strassburg 1916*, Studien zur Deutsche Kunstgeschichte 192 Heft pag. 211-212
2. Julius Bielz, *Die Graphik in Siebenburgen*, Sibiu, Hermannstadt, 1947, p. 13
3. Geza Galavics, *Johann M. Stock und Joseph Haydn, Die Entdeckung der Ungarlandischen Zigeunermusik in XVIII Jahrhundert*, în Acta Hist. Hung. Tomus 34 Akadémiai Kiadó, Budapest 1989, p.245
4. Julius Bielz - op.cit., p. 13
5. Ibidem
6. Géza Galavicz, op.cit., p.13
7. Sabău Nicolae - *Două portrete de J M. Stock (I 742-1800)* in Acta Musei Napocensis XIV, Cluj-Napoca 1977, p.419

8. Emil Sigerus - *Vom Alten Hermannstadt* II Folge Hermannstadt 1823, p.106
 9. Ibidem - *Vom Alten Hermannstadt* III Folge Hermannstadt 1928
 10. Julius Bielz - *J.M.Stock; Un portretist transilvănean de seamă din sec. al XVIII-lea*, în St. și Com. Muz. Brukenthal nr.4,1956, Sibiu, p.25
 11. Nicolae Sabău - op.cit., p.420
 12. ulei/pânză, 79 x 57 cm
- Heinrich von Hanneheim, *Lebensilber der Familie Hann von Hanneheim*, Hermannstadt 1940 - p. 14.
- Cartea bibliografică a familiei von Hanneheim - manuscris. Din 1788 - secretar gubernial, în care funcție se strămută în 1790 la Cluj. Julius Bielz, *Portratkatalog der Siebenburger Sachsen*,1936, nr. cat. 426, p.37
13. ulei/pânză, 78 x 57 cm
- Heinrich von Hanneheim, op.cit. Julius Bielz, idem, nr. cat. 419, p.37
14. Nicolae Sabău - op.cit., p.420
 15. Eniko Buzasi, *Catalogul expoziției "Zsanér-metamorfozisosk " de la Székesfehérvár*, Szepuveszeti Museum Budapest,1903, p.389